

Motion till riksdagen 2005/06:Kr409

av **Rossana Dinamarca m.fl. (v)**

Konstnärernas villkor

Motionen delad mellan flera utskott

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning.....	1
2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Bakgrund.....	4
4	Inledning	4
5	Konstnärsstöd.....	5
6	Projektbidrag och investeringsstöd	5
7	Individuell visningsersättning (IV)	6
8	Utställningsersättning.....	6
	8.1 Nuvarande ersättningsnivåer	7
9	Egenföretagare utan vinst.....	8
10	Skydd vid arbetslöshet	9
11	Kollektivverkstäder	9
12	Integrera konstnärer med funktionshinder.....	10
13	Kvinnor i statistiken	10
14	Övrig statistik.....	11

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utvärdera systemet med långtidsstipendier och inkomstgarantier och i det sammanhanget väga in möjligheten att införa ett generellt konstnärsstöd.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att se över hur konstnärernas kontinuerliga arbete kan stödjas.¹
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda möjligheten för införande av investerings- och materialbidrag.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att även upphovsmän till offentliga konstnärliga verk bör ha förhandlingsrätt när det gäller den individuella visningsersättningens storlek.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör se över den individuella visningsersättningen.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör utreda möjligheten att fler konstnärer får del av utställningsersättningen på en rimlig nivå.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör aktualisera frågan om en förenklad företagsform för konstnärer.²
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda hur ett system kan se ut som ökar den sociala tryggheten för alla konstnärer – såväl de med A-skatt som F-skatt – och som tillåter konstnärerna själva välja om de vill bli egna företagare.²
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att uppdraga åt lämpligt organ att se över hur handläggare av skatte- och försäkringssystemen kan utbildas i en tolkning av regelverken som är anpassad till konstnärernas situation.²
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen ser över frågan om hur kulturarbetarnas behov av ett tryggt och förutsägbart skydd vid arbetslöshet kan utformas.¹
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att uppdraga åt Kulturrådet att utreda möjligheterna att finansiera administrationen av kollektivverkstäderna, eventuellt i samverkan med respektive kommun eller landsting.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att snarast återkomma med förslag till handlingsplan för att integrera funktionshindrade konstnärer i den offentligt stödda kulturen.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör uppdraga åt Kulturrådet att ta fram statistik på hur medlen fördelas på manliga respektive kvinnliga kulturarbetare.

Fel! Okänt namn på

14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att regeringen bör uppdra åt Kulturrådet att ta fram statistik över det offentliga satsningar på konst m.m.

¹Yrkandena 2 och 10 hänvisade till AU.

²Yrkandena 7–9 hänvisade till SkU.

Fel! Okänt namn på

3 Bakgrund

Det finns yrken där arbetsprestationen är svår att mäta. Konstnärsyrket är ett sådant. I *Arbete åt konstnärer* (SOU 1997:183) noteras att bild- och formkonstnärerna har de lägsta inkomsterna i jämförelse med andra kulturarbetare. I *Konstnärerna och trygghetssystemen* (SOU 2003:21) talas det till och med om att det är ”karaktäristiskt” för kulturarbetsmarknaden och konstnärernas arbetsmarknad med korta anställningar/uppdrag och återkommande perioder av arbetslöshet/inkomstlöshet. Utredaren pekar också på att konstnärerna på kulturarbetsmarknaden utmärker sig genom sin höga utbildningsnivå, låga löner, stor arbetslöshet eller perioder av inkomstlöshet och att de ofta måste försörja sig utanför sitt yrkesområde.

Konstnärernas inkomst- och arbetsförhållanden är oacceptabla. Detta är konstateranden som man blivit van vid, dock har inga genomgripande omläggningar av det statliga konstnärsstödet skett.

Konsten har en avgörande betydelse för ett samhälles utveckling. Frågan är hur vi skall ta till vara all den kunskap vi har och försvara värdet av det konstnärliga arbete som landets alla konstnärer producerar. Vi måste få bort föreställningen att konstnärer jobbar på fantasi och inspiration, sedan löser sig resten. Vid sidan av själva den konstnärliga verksamheten spenderar konstnären mycket tid och hårt arbete framför datorn, i ateljén, med dokumentation och liknande. Många och stora utgifter går också åt vid exempelvis stipendieansökningar och ansökningar om utställningar för diabilder/fotografier, papper, mappar, porto, frakt, emballage osv.

4 Inledning

I den här motionen utvecklar vi hur Vänsterpartiet ser på konstnärspolitiken och vilken utveckling vi vill se framöver. Enligt vår mening är det i först hand samhället som bär ansvaret för att öka efterfrågan på konstnärliga arbeten. Staten, och kommunerna, skall vara föredömen för andra arrangörer och uppdragsgivare när det gäller arbetsrättsliga regler, vilket bl.a. innebär att man betalar rimliga ersättningar för konstnärliga arbeten. Ett lågt ställt krav i detta sammanhang är också att enprocentsregeln följs.

Vi vill också påpeka att det främsta ansvaret för att ersätta konstnärerna för deras arbete, t.ex. i samband med en utställning, vilar på arrangörerna. Statliga bidrag får aldrig bli den enda förutsättningen för att konstnärer skall få betalt. Det handlar helt enkelt om att värdera konstnärliga tjänster högre och att ge rimligt betalt för utfört arbete.

Fel! Okänt namn på

vecklingsmöjligheter som främjar konstnärlig mångfald. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Individuell visningsersättning (IV)

IV är ett statligt budgetanslag som ger ersättning till bildkonstnärer vilkas konstverk visas offentligt. Ersättningen är det konstnärsstöd som har störst bredd och som når flest konstnärer. Det infördes efter ett riksdagsbeslut 1997 och fördelas årligen av BUS (Bildkonst Upphovsrätt i Sverige).

- IV är en ersättning för nedlagt arbete.
- IV har objektiva krav som måste uppfyllas för att ge rätt till ersättning.
- IV ger en regelbunden inkomstförstärkning. Den underlättar därmed konstnärens planering och frigör tid för konstnärlig verksamhet.
- Ökande IV-anslag gynnar enligt statistik från BUS främst kvinnor och yngre konstnärer.

Syftet med IV är alltså främst att ge bildkonstnärerna ekonomisk och arbetsmässig trygghet. Det är en kompensation för att konstnärer, enligt en inskränkning i upphovsrättslagen, inte har rätt att ta betalt när överlåtna konstverk visas offentligt.

Man kan jämföra IV med den ersättning tonsättare får när deras musik spelas offentligt eller den som författare får när deras böcker lånas ut på biblioteken. Men i motsats till vad som gäller för författarna som via Författarförbundet har rätt att förhandla om storleken på ersättningen per bibliotekslån, har bildkonstnärer, konsthantverkare, illustratörer och fotografer ingen sådan förhandlingsrätt.

Vi i Vänsterpartiet anser att även upphovsmän till offentliga konstnärliga verk rimligen bör ha förhandlingsrätt när det gäller den individuella visningsersättningens storlek. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi anser också att riksdagen bör uppdra åt regeringen att se över den individuella visningsersättningen i syfte att på sikt utvidga den så att den når en nivå som motsvarar bibliotekersättningen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8 Utställningsersättning

En stödform som bör utvecklas är den konstbildande utställningsersättningen. Kulturrådet fördelar bidrag för utställningsersättning till organisationer inom bild- och formområdet med stöd av förordningen (1984:326) om statsbidrag till kulturella ändamål. En utgångspunkt vid Kulturrådets fördelning av bidrag för utställningsersättning är att de bidragsmottagande organisationerna/institi-

tutionerna även får verksamhetsbidrag från Kulturrådet samt att de bedriver kontinuerlig utställningsverksamhet.

Syftet med utställningsersättningen är dels att öka arrangörernas möjligheter att betala ersättning till utställare inom bild- och formområdet för hyra av verk, dels att stimulera och bredda utställningsverksamheten i landet.

Utställningsersättningen tillkom budgetåret 1991/92 i formen av förstärkta verksamhetsbidrag om totalt 2 miljoner kronor till konstföreningsrörelsen – till Folkrorelsens Konstfrämjande och Sveriges konstföreningars riksförbund – för att den skulle få viss ekonomisk möjlighet att ersätta konstnärer som ställer ut i förenings regi. Fram till år 1996 uppgick medlen för utställningsersättning till 2 miljoner kronor per år.

Genom kulturpropositionen 1996/97:3 ökade medlen för utställningsersättning till totalt 5,4 miljoner kronor. I samma proposition anger regeringen att ”det bör dock ankomma på Statens kulturråd att bedöma i vilken mån ökat bidrag för sådant ändamål skall tilldelas även andra konstfrämjande organisationer med utställningsverksamhet”.

Bidraget för utställningsersättning finansieras inom ramen för Kulturrådets anslag *Bidrag till organisationer inom bild- och formområdet* (28:18 ap.1). I och med anslagsökningar 1997 och 1999 har Kulturrådet successivt ökat medlen för utställningsersättning. Sedan år 2000 uppgår bidraget för utställningsersättning till totalt 8 miljoner kronor.

För 2005 får följande organisationer sammanlagt 8 miljoner kronor i bidrag för utställningsersättning till i Sverige yrkesverksamma bild- och formkonstnärer: Sveriges Konstföreningar, Folkrorelsens Konstfrämjande, 12 konstnärskonstnärsgallerier, 15 konsthantverkskooperativ, Folkets Hus och Parker för vandringsutställningar. Vidare är det vissa utställare; Röda Sten, Form/Design Center, Stiftelsen Wanås Utställningar och Virserums Konsthall samt 18 regionala museer i landet.

8.1 Nuvarande ersättningsnivåer

Sedan 2001 utgår ersättning för separatutställningar med 4 500 kr och för samlingsutställningar med två till tre deltagare 6 500 kr (båda beloppen exklusive moms). Kulturrådet har under våren 2005 fört diskussioner med bl.a. KRO/KIF om en revidering av Kulturrådets villkor för utställningsersättning samt behovet av en höjning av nuvarande ersättningsbelopp. Till Kulturrådet har från olika håll framförts synpunkter att stödet måste utvecklas samt att ersättningsbeloppen ligger för lågt i förhållande till motsvarande stöd vid utställningar av statliga institutioner.

Nya ersättningsnivåer fr. o. m. år 2006 innebär att man höjer ersättningsbeloppen till 5 200 kr för separatutställningar och till 8 000 kr för samlingsutställningar. Detta är en adekvat nivå, men den innebär enligt olika beräkningar att 75–130 färre konstnärer kommer att få del av ersättningen.

Utställningsersättningen är i många fall en förutsättning för att en utställning över huvud taget skall komma till stånd. I slutet av året är pengarna slut

Fel! Okänt namn på

och ett antal sökande blir utan. I de fall utställningen ändå blir av får konstnären ofta inte betalt.

Regeringen bör utreda möjligheten att fler konstnärer får del av utställningsersättning på en rimlig nivå. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9 Egenföretagare utan vinst

Ett skäl till att de ekonomiska villkoren är så dåliga är att konstnären betraktas som egenföretagare. Möjligheterna för konstnären att verka som arbetstagarer är mycket begränsade. Det är orimligt att samhället medverkar till att tvinga in konstnärer i en egenföretagarroll, med allt vad detta innebär, när hon eller han inte själv kunnat välja den form som det konstnärliga yrkesarbetet skall grunda sig på.

Kravet på vinstsyfte i verksamheten uppfylls sällan, i de flesta fall ger verksamheten ett underskott. Inkomsterna är oftast ojämna. Ena året kan inkomsterna vara hyfsade för att nästa vara väldigt blygsamma. Det är därmed svårt att överblicka vad man kan komma att få i årsinkomst. Många konstnärer har stora omkostnader och därmed avdrag i deklARATIONEN. Därefter beräknas sjukpenning, a-kassa m.m. på det beskattningsbara nettot. Det betyder att få egenföretagande konstnärer har råd att vara sjuka. Arbetslös kan man bara vara en gång utan att behöva lägga ned sitt företag – en generell regel som alla a-kassor måste följa. Varför struntar man då inte i att ha eget företag? Jo, som konstnär med egen firma betraktas man som mer seriös än den som inte har firma och det är lättare att få igenom avdrag i deklARATIONEN. Vi vill i Vänsterpartiet att regeringen aktualiserar frågan om en förenklad företagsform för konstnärer. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi vill också att regeringen låter utreda hur ett system kan se ut som ökar den sociala tryggheten för alla konstnärer – såväl de med A-skatt som F-skatt – och som tillåter konstnärerna själva välja om de vill bli egna företagare. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi anser också att handläggare av skatte- och socialförsäkringssystemen måste bli bättre på att tolka sina egna regelverk i situationer där konstnärer är inblandade. Här bör frågan om inrättande av nationella resurscentrum med kunskap om konstnärernas situation och hur reglerna skall tolkas för konstnärer tas upp. Regeringen bör alltså uppdra åt lämpligt organ att se över hur handläggare av skatte- och försäkringssystemen kan utbildas i en tolkning av regelverken som är anpassad till konstnärernas situation. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10 Skydd vid arbetslöshet

Enligt lagen om arbetslöshetskassor ska dessa vara bransch- eller områdes-specifika. Det finns inte någon a-kassa med sakkunskap om författare och bild- och formkonstnärers arbetsvillkor och arbetsmarknad. Dagens system och dess tillämpning är svåra att anpassa till den situation som många kulturarbetare befinner sig i. En konstnär/kulturarbetare växlar exempelvis ofta mellan projektanställningar och uppdrag/inkomst av försäljning. De kan också växla mellan sitt konstnärskap och olika ”brödjobb”.

Kulturarbetarna hamnar på så vis ofta i situationer där det uppstår oklarheter. Detta sker inte minst mot bakgrund av att samhällsansvaret för att människor skall kunna utöva professionellt kulturarbete i stor utsträckning läggs på arbetsmarknadspolitiken. Den situation som råder i dag är inte tillfredsställande. Det är inte rimligt att kulturarbetare inte skall omfattas av ett tryggt och förutsägbart skydd vid arbetslöshet. Självfallet måste även en kulturarbetare mötas av ett samhälleligt system som är anpassat till den situation hon eller han befinner sig i. Vänsterpartiet vill i det sammanhanget hänvisa till Teateralliansen som ett exempel på ett system som utarbetats för en viss kulturarbetargrupp, nämligen skådespelare, med otrygga anställningsförhållanden.

I Teateralliansen får skådespelarna i stället för att stämpa när de går utan jobb vidareutveckla sig i sitt yrke under tryggade anställningsförhållanden. Det har naturligt nog också haft positiva effekter vad gäller trycket på a-kassan.

Även utredaren (SOU 2003:21) förordar alliansmodellen och skriver i sina överväganden att den bör byggas ut och utvidgas till fler konstnärsgrupper än skådespelare i takt med att resurser skapas. Det är vår mening att modellen skulle förbättra konstnärernas sociala trygghet. Riksdagen bör uppdra åt regeringen att se över frågan hur kulturarbetares behov av ett tryggt och förutsägbart skydd vid arbetslöshet kan utformas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

11 Kollektivverkstäder

Till konstnärernas förfogande finns tjugotvå statligt stödda kollektivverkstäder i landet. De är till stor nytta för alla de konstnärer som på det viset får tillgång till lokaler och utrustning som de inte skulle ha råd att skaffa sig på egen hand. Själva administrationen av lokalerna och utrustningen tar dock mycket tid av konstnärerna, tid som de skulle behöva till sin yrkesverksamhet. De har ju dessutom som andra småföretagare att sköta sin egen bokföring och marknadsföring och är därtill tvungna att lägga mycket tid på att söka anslag och stipendier av olika slag för att försöka få ihop till sin försörjning.

Vänsterpartiet menar att regeringen bör uppdra åt Kulturrådet att utreda möjligheterna att finansiera administrationen av kollektivverkstäderna, eventuellt i samverkan med respektive kommun eller landsting. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn på

12 Integrera konstnärer med funktionshinder

För en konstnär med funktionshinder är det svårt att komma in i det offentliga kulturlivet, många gånger svårt att ens bli betraktad som en ”riktig konstnär” – inte därför att den konstnärliga nivå hon eller han representerar skulle vara låg utan redan och enbart på grund av funktionshindret.

Därför menar vi att det behövs en handlingsplan för att integrera funktionshindrade konstnärer i den offentligt stödda kulturen. Enligt tidigare svar på detta motionsförslag skall man invänta uppföljning och utvärdering av handikappolitikens mål och resultat innan en analys görs av vilka krav som bör ställas på samhället när det gäller funktionshindrade konstnärers verksamhet. För den som befinner sig i den funktionshindrade konstnärens verklighet kan detta vara svårt att förstå. Mål är en sak och konkret handling en annan, målen ger inte konstnären mat på bordet och etappmålet för handikappplanen ligger fem år framåt i tiden.

Vänsterpartiet menar att regeringen snarast bör återkomma med förslag till handlingsplan för att integrera funktionshindrade konstnärer i den offentligt stödda kulturen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

13 Kvinnor i statistiken

När man läser den statliga kulturstatistiken är det totalt oklart hur de medel som tillfaller landets kulturarbetare fördelar sig på kön. I avsnittet Kulturarbetare i Statens kulturråds rapport *Kulturstatistik 2002* finns redovisning av antalet medlemmar i de olika konstnärsorganisationerna, antalet anställda i företag med kulturell anknytning, antalet sysselsatta i yrken med kulturell anknytning, personal vid kulturinstitutioner, medie företag osv. uppdelade efter konstnärlig, teknisk och administrativ personal. Där finns också antal bidrag och stipendier fördelade av Konstnärsnämnden till landets olika län och regioner, konstnärslöner (statliga inkomstgarantier), landstingens bidrag till kulturarbetare osv. Det saknas däremot uppgifter om vad som tillfallit män och vad som tillfallit kvinnor.

När vi tidigare uppmärksammat detta förhållande har kulturutskottet meddelat (bet. 2001/02:KrU15) att Kulturrådet ”fått som mål för sin statistikverksamhet att verka för en tydligt urskiljbar uppdelning på kvinnor och män där så är möjligt” och (bet. 2003/04:KrU8) att man förutsätter att Kulturrådet utvärderar och överväger om den befintliga statistiken ”behöver kompletteras och förfinas”. Dessutom säger kulturutskottet att om ”Kulturrådet bedömer att statistiken bör byggas ut och även omfatta delar av eller hela konstnärssområdet ankommer det på rådet att rapportera härom till regeringen”. Vi anser att om det framkommer att statistiken är bristfällig och Kulturrådet inte fått klara direktiv om att de har den här uppgiften ankommer det på riksdagen att påpeka detta för regeringen som bör ge Kulturrådet detta uppdrag. Allt annat skulle strida mot regeringens egen jämställdhetspolitik.

Fel! Okänt namn på

Mycket tyder på att kvinnliga konstnärer har svårare än manliga att etablera sig och få stipendier och projektbidrag av olika slag. Vidare kan det finnas anledning att misstänka att beslutsfattande poster inom kulturområdet oftare innehas av män än av kvinnor. Mot denna bakgrund är det svårt att förstå att intresset av att få fram könsindelad statistik tycks vara begränsat.

Könsindelad statistik är ett grundläggande verktyg för att synliggöra och komma till rätta med könsorättvisor. Därför bör regeringen uppdra åt Kulturrådet att ta fram statistik på hur medlen fördelas på manliga respektive kvinnliga kulturarbetare. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

14 Övrig statistik

Förutom bristen på könsindelad statistik ser vi också att det brister i statistiken inom flera delar av konstområdet bland annat vad gäller marknadens omsättning, det offentligas satsningar på konst vid investeringar i bygg- och infrastrukturprojekt och hur enprocentsregeln efterlevs. Denna allmänna statistikbrist gör det svårt att lägga tyngd bakom analyserna av konstnärernas ofta utsatta ekonomiska situation. Statistik behövs för att man skall kunna göra korrekta bedömningar och för att vi som är beslutsfattare skall kunna se behoven på konstområdet. Regeringen bör därför uppdra åt Kulturrådet att ta fram sådan statistik. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 5 oktober 2005

Rossana Dinamarca (v)

Siv Holma (v)

Tasso Stafilidis (v)

Mats Einarsson (v)

Peter Pedersen (v)

Rolf Olsson (v)

Alice Åström (v)